

Finantseerimisasutused

Downloaded 04.02.2026

Käsiraamatu uuendus 15.10.2024

Sisukord

Järelevalve	3
<i>Riskihinnang ja riskisu</i>	3
<i>Protseduurireeglid</i>	4
<i>Hoolsusmeetmete kohaldamine</i>	4
Füüsilise isiku isikusamasuse tuvastamine	5
Kliendi tegeliku kasusaaja tuvastamine	8
Riikliku taustaga isik	9
<i>Andmete registreerimine ja säilitamine</i>	10
<i>Teatamiskohustuse täitmine</i>	10

Järelevalve

Teemade kuvamiseks klikki vasakpoolsetel menüülinkidel.

Käsiraamatu artikli viimane uuendus 10.01.2024

Riskihinnang ja riskiisu

Finantseerimisasutused on kohustatud rahapesu ja terrorismi rahastamise riskide maandamiseks ning rahvusvahelise sanktsiooni kohaldamiseks koostama riskihinnangu ja riskiisu¹. Riskiisu eesmärk on määratleda riskide taseme ja riskide tüüpide kogum, mida ettevõtte on valmis enda majandustegevuses võtma. Riskihinnangu eesmärk on tuvastada, hinnata ning analüüsida ettevõtte tegevusega kaasnevaid rahapesu, terrorismi rahastamise, rahvusvahelise sanktsiooni rikkumise ning massihävitusrelvade leviku rahastamise riske. Mõlemat eelnimetatud dokumenti tuleb regulaarselt uuendada, et need oleksid kooskõlas ettevõtte tegevuse ja sellega kaasnevate riskidega.

Rahapesu Andmebüroo on järelevalves mitmel juhul tuvastanud, et:

1. Finantseerimisasutuste riskiisu ja riskihinnang ei ole vastavuses ettevõtte tegeliku tegevuse ja sellega kaasnevate riskidega ehk kohustatud isikud ei ole kajastanud enda riskiisus ja riskihinnangus kõiki riske, mis nende tegevusega tegelikult kaasnevad. Kui ettevõtte tehingute käive ja arv, klientide arv, pakutavate teenuste maht või töötajate arv suureneb või laieneb geograafiline tegevus, siis vastavalt sellele tuleb ettevõttel üle vaadata ka riskihinnang ja riskiisu, sest eelnevalt nimetatud asjaolud on otseselt seotud rahapesu, terrorismi rahastamise ja finantssanktsioonidega seotud riskidega. Tihtipeale ei ole ettevõtted peale tegevusloa saamist riskiisu ja riskihinnangu dokumenti uuendanud/ajakohastanud ega uusi asjaolusid analüüsinud, kuigi ettevõtte klientide arv ja tehingute käive on oluliselt tõusnud ning kliendisuhteid luuakse klientidega uutest geograafilistest piirkondadest, võrreldes esialgselt äriplaanis välja toodud prognoosiga. Samuti tuleb riskiisu ja riskihinnangut uuendada, kui ettevõtte hakkab pakkuma mingisugust uut teenust – näiteks, esialgu pakkus finantseerimisasutus ainult valuutavahetusteenust, kuid äritegevuse kestel otsustas hakata pakkuma ka klientide nõustamisteenust. Uue teenuse lisamisega kaasnevad ka uued rahapesu ja terrorismi rahastamise riskid, mida tuleb hinnata, analüüsida ja läbi mõelda ka nende maandamise võimalusi. Selle pinnalt otsustatakse, kas seda riski ollakse valmis võtma või mitte.
2. Tihtipeale riskiisu ja riskihinnangu dokumendid ei ole omavahel kooskõlas. Kui ettevõtte riskihinnang on puudulik, ei ole ettevõtte võimeline hindama ja kohandama riskiisu. Ettevõttel jäävad määramata kvalitatiivsel ja kvantitatiivsel tasemel (mõõdetavad) riskid, mida kohustatud isik oli valmis oma äritegevuses võtma või mida ta soovib vältida võttes arvesse rahapesu, terrorismi rahastamise ja finantssanktsioonide ohud. Näiteks, tihti on ettevõtte oma riskiisus

määratlenud, milliseid riske ja kui palju ta võtab, kuid riskihinnangus ei ole üldse vastavaid riske/ohte analüüsitud.

3. Samuti on RAB järelevalves tuvastanud ettevõtteid, kes alles järelevalve alguses on aru saanud oma riskikeskkonnast ja puudustest ning sellest tulenevalt on hakanud muutma oma riskihinnangut ja riskiisu järelevalve kestel, et riskihinnang ja riskiisu oleks vastavuses ettevõtte tegevusega kaasnevate reaalsete rahapesu ja terrorismi rahastamise riskidega.

¹ RAB-i juhendi „Rahapesu ja terrorismi rahastamise riskide juhtimine ning hoolsusmeetmete kohaldamine Rahapesu Andmebüroo järelevalvatavatele kohustatud isikutele“ p-d 3.2 - 3.3.

Käsiraamatu artikli viimane uuendus 10.01.2024

Protseduurireeglid

Kohustatud isik kehtestab protseduurireeglid², millega tõhusalt maandatakse ja juhitakse kohustatud isiku poolt koostatud riskihinnangu raames tuvastatud rahapesu ja terrorismi rahastamisega (RahaPTS) ning sanktsioonidest kõrvalehoidumisega (RSanS) seotud riske. Sarnaselt riskihinnangule peavad protseduurireeglid ja sisekontrollieeskiri olema proportsionaalsed konkreetse kohustatud isiku konkreetse tegevusega. Sisemiste protseduurireeglite kehtestamise eesmärk on ettevõtte poolt kirjeldada teenuse osutamisel seaduse nõuete kohaldamiseks rakendatavad protsessid ning tegevused nii, et kirjutatu oleks täitjatele arusaadav ning protseduurid täidetavad³. Protseduurireeglite täitmise kontrollimiseks kehtestab kohustatud isik sisekontrollieeskirja, mis kirjeldab sisekontrolli süsteemi toimimise, sealhulgas siseauditi ja vajadusel vastavuskontrolli rakendamise korda, kus on muu hulgas kirjeldatud töötajate kontrollimise kord.

Järelevalve käigus peamised tuvastatud puudused:

1. Protseduurireeglid ei ole piisavalt tõhusad maandamaks ettevõtte poolt äritegevuses võetavaid riske;
2. Protseduurireeglid on üldsõnalised (pigem formaalsed);
3. Protseduurireeglites puuduvad detailsed käitumisjuhised (puudub kirjeldus, kuidas ettevõttes tegelikult protsessid käivad jne).

² RAB-i juhendi „Rahapesu ja terrorismi rahastamise riskide juhtimine ning hoolsusmeetmete kohaldamine Rahapesu Andmebüroo järelevalvatavatele kohustatud isikutele“ p 3.7.

³ RAB-i juhend Rahapesu Andmebüroo soovitusel protseduurireeglite ja sisekontrollieeskirja koostamiseks

Käsiraamatu artikli viimane uuendus 10.01.2024

Hoolsusmeetmete kohaldamine

Järelevalvemenetluste käigus tuvastas RAB kõige rohkem puudusi hoolsusmeetmete kohaldamisel⁴. Selgus, et:

1. kohustatud isikud ei tuvasta korrektselt tehingus osaleva isiku või tema esindaja isikusamasust;
2. kohustatud isikud jätsid mitmel korral tuvastamata kliendi tegeliku kasusaaja;
3. esineb puudusi riikliku taustaga isiku, tema pereliikme või tema lähedaseks kaastöötajaks peetava isiku osas teabe hankimisel.

Tuvastatud puudused kinnitavad, et selle sektori turuosaliste teadlikkus hoolsusmeetmetest vajab parandamist.

⁴ RAB-i juhendi „Rahapesu ja terrorismi rahastamise riskide juhtimine ning hoolsusmeetmete kohaldamine Rahapesu Andmebüroo järelevalvatavatele kohustatud isikutele“ p 4

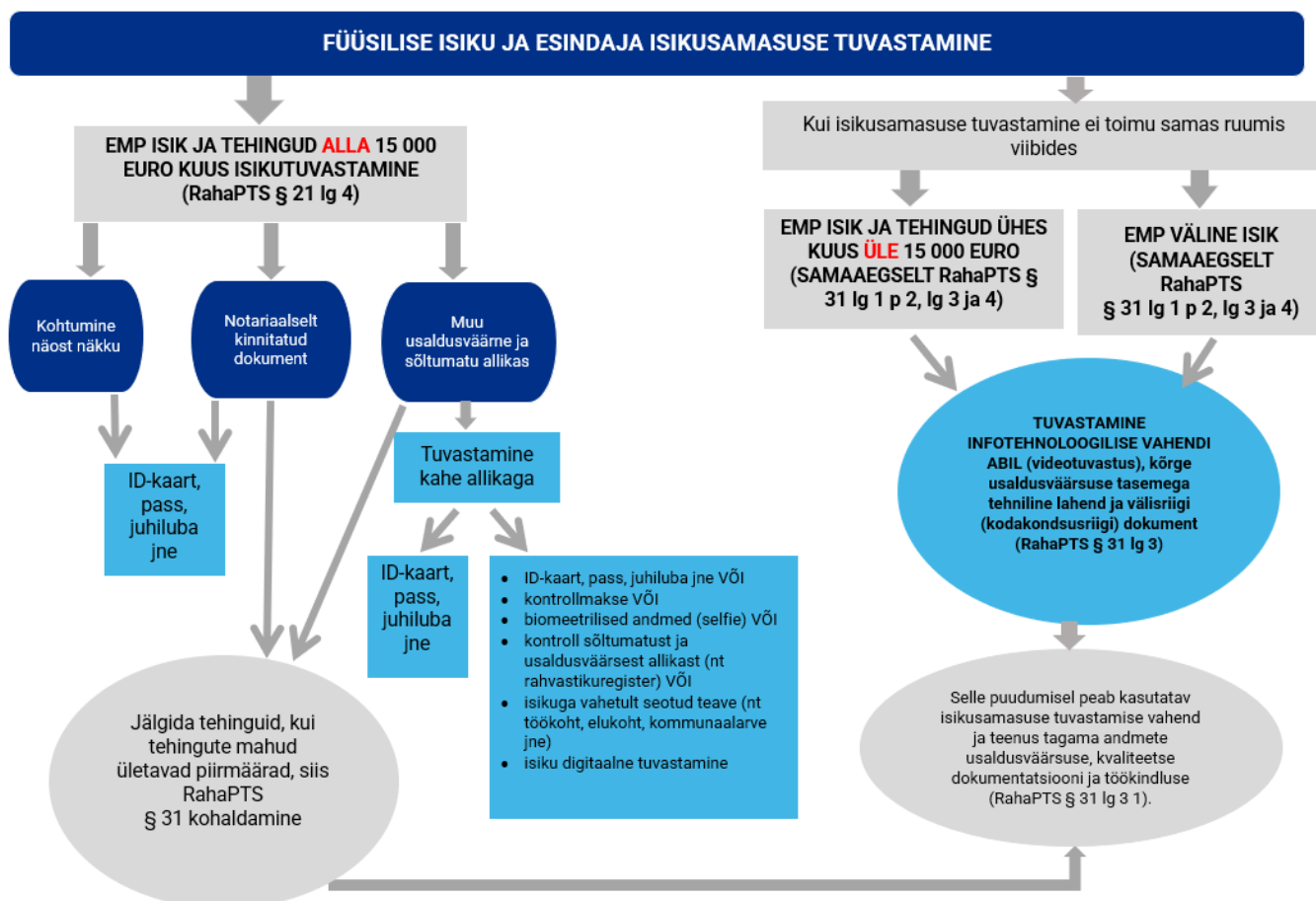
Käsiraamatu artikli viimane uuendus 10.01.2024

Füüsilise isiku isikusamasuse tuvastamine

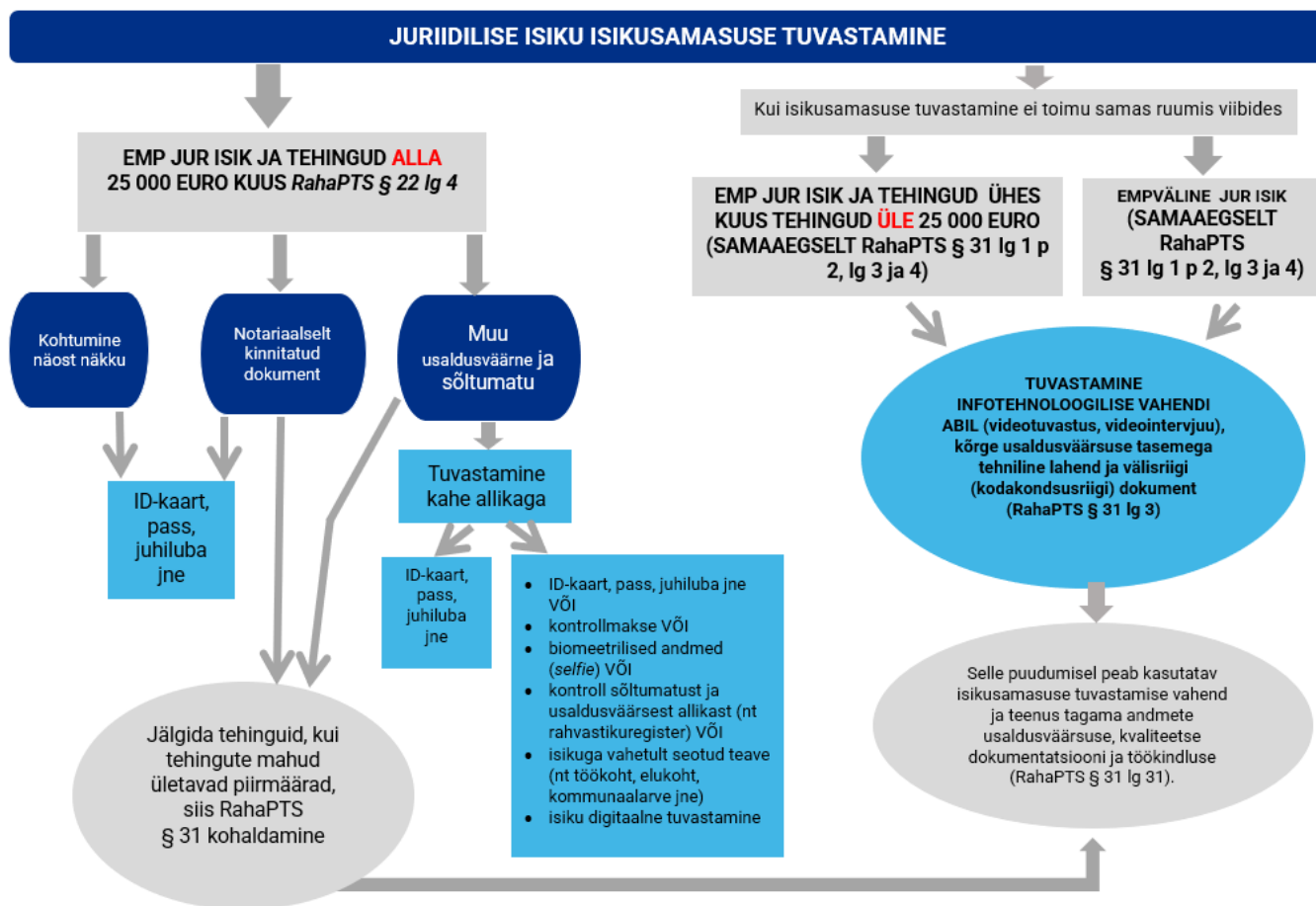
Eelkõige on RAB tuvastanud probleeme isikusamasuse tuvastamisel klientide osas, kes on pärit Euroopa Majanduspiirkonna välisest riigist või tema elu- või asukoht on sellises riigis juhul kui nende potentsiaalsete klientide isikusamasus tuvastatakse kaugtuvastuse teel (RahaPTS § 31). Eeltoodu eeldab, et isikuga viiakse läbi videointervjuu, mis tähendab isikuga suhtlemist analoogsel moel vahetule kohtumisele (struktureeritud vestlus, lähtudes ankeetküsitluse tulemustest). Lisaks on nõutud, et finantseerimisasutused kasutaksid kaugtuvastuse teel isikusamasuse tuvastamiseks kõrge usaldusväärsuse tasemega e-identimise süsteemi/vahendit (RahaPTS §-s 31 lg 6). Finantseerimisasutused ei saa luua ärisuhteid isikutega, kes asuvad väljaspool Euroopa Majanduspiirkonda ja kellel puudub kõrge usaldusväärsuse tasemega e-identimise süsteem/ vahend ja võimekus, sest sellisel juhul ei ole kaugtuvastamise teel isikusamasus tuvastatud nõuetekohaselt. Siinkohal juhime tähelepanu ka asjaolule, et ainuüksi nõuetele vastava e-identimise süsteemi olemasolu ei tähenda seda, et kliendi tuvastus oleks tehtud nõuetekohaselt. Finantseerimisasutus peab jälgima, et antud e-identimise süsteem võimaldab konkreetse riigi kliendil saada seeläbi tuvastatud vastavalt nõuetele.

Järgnevatel joonistel tööme välja soovituslikud juhised, kuidas võiks toimuda hoolsusmeetmete rakendamine ning isikusamasuse tuvastamine. Juhime tähelepanu asjaolule, et tegemist on nõuetega, mida tuleb vajadusel täiendada, arvestades sealjuures iga ettevõtte äritegevusega kaasnevaid rahapesu ja terrorismi rahastamise riske.

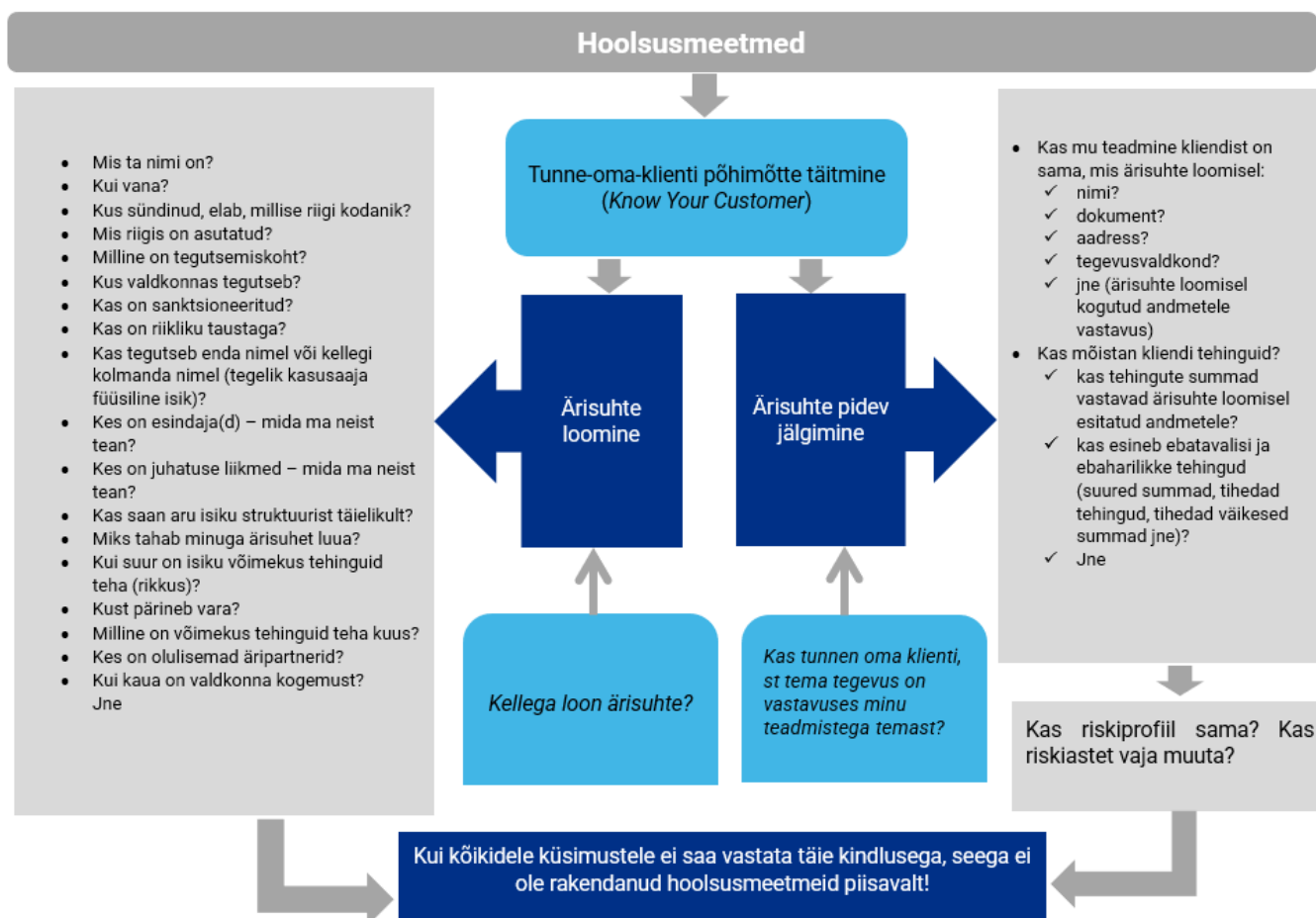
Joonis 1. Füüsilise isiku ja esindaja isikusamasuse tuvastamine⁵

Joonis 2. Juriidilise isiku isikusamasuse tuvastamine

Joonis 3. Hoolsusmeetmete rakendamine

⁵ RAB-i juhendi „Rahapesu ja terrorismi rahastamise riskide juhtimine ning hoolsusmeetmete kohaldamine Rahapesu Andmebüroo järelevalvatavatele kohustatud isikutele“ p 4.3

Käsiraamatu artikli viimane uuendus 15.10.2024

Kliendi tegeliku kasusaaja tuvastamine

Järelevalvemenetluste käigus on RAB tuvastanud, et kohustatud isikud ei tuvasta juriidiliste isikute kõiki kasusaajaid ning füüsilisest isikust tegelikku kasusaajat. On ka juhtumeid, kus juriidilise isiku osas ärisuhte seire teostamisel ei kontrollita, kas juriidilise isiku tegelik(ud) kasusaaja(d) on muutunud.

Tegelik kasusaaja on füüsiline isik, kellel on omandi või muul viisil kontrollimise kaudu lõplik valitsev mõju füüsilise või juriidilise isiku üle või kelle huvides, kasuks või nimel tehing või toiming tehakse⁶.

Ärisuhte loomisel, juhuti tehtava tehingu tegemisel ning ärisuhte seire teostamisel peab kohustatud isik

tuvastama kliendi või juhuti tehtavas tehingus osaleva isiku tegeliku kasusaaja ja võtma tegeliku kasusaaja isikusamasuse kontrollimiseks meetmeid ulatuses, mis võimaldab kohustatud isikul veenduda selles, kes on tegelik kasusaaja, st kohustatud isik peab tehingu tegemisel aru saama kliendi või juhuti tehtava tehingu puhul osaleva isiku omandi- ja kontrollstruktuurist.

Füüsilise isiku tuvastamisel peab kohustatud isik kahtluse korral tuvastama ka füüsilise isiku tegeliku kasusaaja ehk isiku tegevust kontrolliva ja sellest kasu saava isiku. Kahtlus tegeliku kasusaaja olemasolu kohta võib tekkida eelkõige juhul, kui hoolsusmeetmete rakendamisel tekib kohustatud isikul tunne, et füüsilist isikut on kallutatud ärisuhte loomisele või tehingu tegemisele. Sellisel juhul tuleb pidada isikut füüsilise isiku tegelikuks kasusaajaks, kes teeb kontrolli füüsilise isiku üle.

Üheks võimaluseks isiku tegeliku kasusaaja tuvastamiseks on kliendi küsitlemine (nt ankeedipõhiselt).

⁶ RAB-i juhendi „Rahapesu ja terrorismi rahastamise riskide juhtimine ning hoolsusmeetmete kohaldamine Rahapesu Andmebüroo järelvalvatavatele kohustatud isikutele“ p 4.3.1.28. ja 4.3.3.

Käsiraamatu artikli viimane uuendus 10.01.2024

Riikliku taustaga isik

Rakendades hoolsusmeetmeid ärisuhte loomisel ja seire teostamisel on kohustus alati teha kindlaks, kas isik on riikliku taustaga isik, tema pereliige või tema lähedaseks kaastöötajaks peetav isik⁷. Ärisuhte seire teostamisel tuleb kontrollida, kas klient on saanud selliseks isikuks⁸.

Kui riikliku taustaga isik ei täida enam talle antud olulisi avalikke ülesandeid, peab kohustatud isik vähemalt 12 kuu jooksul võtma arvesse riske, mis on kõnealuse isikuga jätkuvalt seotud, ning rakendama asjakohaseid ja riskitundlikkusest lähtuvaid meetmeid seni, kuni on kindel, et riikliku taustaga isikutele omaseid riske kõnealuse isiku puhul enam ei esine.

Siinkohal on hästi kohaldatav hoolsusmeede kliendi küsitlemine (nt ankeedipõhiselt).

⁷ RAB-i juhendi „Rahapesu ja terrorismi rahastamise riskide juhtimine ning hoolsusmeetmete kohaldamine Rahapesu Andmebüroo järelvalvatavatele kohustatud isikutele“ p 4.3.4

Käsiraamatu artikli viimane uuendus 10.01.2024

Andmete registreerimine ja säilitamine

Sektoris läbiviidud järelevalvemenetlustes tuvastas RAB puudusi ka andmete registreerimisel ja säilitamisel⁹ nii ärisuhte loomisel kui ka ärisuhte seire teostamisel. Finantseerimisasutused on kohustatud registreerima ja säilitama hoolsusmeetmete kohaldamisel kõiki klientide kohta kogutud andmeid (nt ametlike isikut tõendavate dokumentide nagu passide, isikutunnistuste, juhilubade jms dokumentide koopiad või salvestatud andmed), kontoinfot ja kirjavahetust, kaasa arvatud teostatud analüüside tulemusi (nt järelepärimised keerukate ja ebatavaliselt suuremahuliste tehingute tausta selgitamiseks) vähemalt viis aastat pärast ärisuhte lõpetamist või pärast juhuti tehtud tehingu teostamist. Samuti on finantseerimisasutused kohustatud säilitama kõiki vajalikke andmeid nii Eestis teostatud kui ka rahvusvaheliste tehingute kohta vähemalt viis aastat, et olla suuteline operatiivselt täitma pädevate asutuste, sh RAB-i, teabenõudeid. Andmed peavad olema piisavad üksikute tehingute kontrollimiseks (sh nendega seotud summade ja valuutade kindlakstegemiseks), võimaldamaks vajadusel kasutada neid andmeid tõenditena kriminaalmenetluses.

⁹ VT RAB-i juhendi „Rahapesu ja terrorismi rahastamise riskide juhtimine ning hoolsusmeetmete kohaldamine Rahapesu Andmebüroo järelevalvatavatele kohustatud isikutele“ p 5.1

Käsiraamatu artikli viimane uuendus 10.01.2024

Teatamiskohustuse täitmine

2022. aastal saatis RABile teateid¹⁰ kokku 42 turuosalist ehk ligi 7% kõikidest sektoris tegutsevatest turuosalistest. Vähem kui 10 neist saatsid teateid regulaarselt, ülejäänud, ehk enamik, vaid üksikuid teateid. Viielt suurimalt teatajalt sai RAB 86% teadetest. 2022. aastal sai RAB finantseerimisasutustelt kokku 1363 teadet (tabel 1, 36% vähem kui 2021. ja 11% vähem kui 2020. aastal), mis moodustas 9% kõikidest 2022. aastal RABile edastatud teadetest.

Osade finantseerimisasutuste teadete kvaliteet on võrreldes eelmiste aastatega tõusnud, eriti osas, mis

puudutab kliendisuhtest keeldumist või selle erakorralist lõpetamist. Teadetest on näha, et on teadvustatud nimetatud kohustust ja seda rakendatakse julgelt. Esitatud teadete kvaliteet erineb oluliselt teatajate lõikes. On finantseerimisasutusi, kelle teated on hea kvaliteediga ning on ka neid, kelle teadete kvaliteeti on vaja parandada. Sisukamaid ja õigeaegseid teateid esitavad suurema turuosaga finantseerimisasutused, ent neil, kellel on teatamise kogemust vähem, vajab teadete kvaliteet ning hoolsusmeetmete kohaldamine arendamist. Soovitame koolitada töötajaid rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise, sanktsioonidest kõrvalehoidumise ja massihävitusrelvade valdkonnas.

Suuremad murekohad:

1. Kahtlusepõhiste teadete esitamisel on kahtluse sisu välja toomata jätmine ja andmete puudulik sisestamine. Seetõttu esineb tihti olukordi, kus teatamises esinevate puudujääkide tõttu ei saa RAB õigeaegselt vajalikku infot, RAB on sunnitud teatajalt lisainfot küsima ja RABi analüüs on viibinud.
2. Puudulik info, milliseid hoolsusmeetmeid kohaldati ning kuidas riski maandati. Puudus igasugune informatsioon kohustatud isiku tehtud analüüsi kohta.
3. Esineb olukordi, kus erineva sisuga dokumendid lisatakse ühe dokumendi tüübi alla, näiteks leping lisatakse koos arve, kassaorderi vms dokumentidega tüübi „Muud dokumendid“ alla. Teate esitamise vormil täitmisel konkreetse dokumendi tüübi olemasolul tuleb seda kasutada.
4. Kahtlust tekitanud ja omavahel seotud tehingud on tihti teadetes välja toomata. Samuti soovitame tehingu kirjelduse väljale märkida kliendi nimi, kelle kohta teade esitatakse (põhisubjekt) - vastasel juhul on mitme teatega seotud isiku puhul keeruline aru saada, kelle osas tekkis kohustatud isikul kahtlus, eriti kui see on teate kirjelduses välja toomata;
5. Valuutavahetuse tehingutega seotud teadete puhul ei täida osa teatajatest tehingu väljasid täies ulatuses või neid ei täideta üldse. Juhul kui teates puudub kahtlus (sularaha teade), siis on tehingu väljade täitmine olulise tähtsusega, kuivõrd vastasel juhul ei ole võimalik teate sisust aru saada ega lugeda teatamiskohustust täidetuks.
6. Terrorismi rahastamise kahtlusega teateid esitavad vaid üksikud turuosalistes. Terrorismi rahastamise tõkestamise vaatest on finantssektoris kõikide turuosaliste jaoks suurimaks ohukohaks teenuste osutamine makseteenuste ning virtuaalvääringu teenuste vahendusel. Võrreldes varasemaga oli finantseerimisasutuste esitatud terrorismi rahastamise kahtlusega teadete kvaliteet paranenud. Siiski esitasid turuosalistes endiselt ka teateid, kus oli märgitud vaid riskiriigi seos, kuid puudus konkreetne terrorismi rahastamisele viitav riski- või kahtlusindikaator.

¹⁰ Vt RAB-i juhendi „Rahapesu ja terrorismi rahastamise riskide juhtimine ning hoolsusmeetmete kohaldamine Rahapesu Andmepüüde järelevalvatavatele kohustatud isikutele“ p 6.